

כתובות צ

משה שווערד

1. רש"י מסכת כתובות דף פט עמוד ב

לתוספת כתביה - ולא אחליה לשיעבוד לבטל זמן שטר ראשון ותרוייהו מיהא לא גביא מדלא כתב לה צביתי ואוסיפית לה
הך אקמייתא אלא שטר כתובה יתירא כתב לה ולא הזכיר בה את הראשונה הכי קאמר אם תתצי למחול שיעבוד של
ראשונה גבי כתובה זו המרובה ואם לאו גבי הראשונה המועטת הלכך הי מינייהו דבעיא גביא והכי פרשינן בפירקין קמאי
וכי אמר רב נחמן ביטל שני את הראשון בדלא אוסיף ביה מידי דאי לאו לבטולי קמא אתא למאי כתביה.

2. חידושי הרשב"א מסכת כתובות דף מד עמוד א

אמר רב פפא ומודה רב נחמן דאי אוסיף לה דיקלא לתוספת כתביה. פרש"י ז"ל דאי מזמן ראשון ניהא ליה לא ליקני תוספת
ואי מזמן שני אתי למיגבי ליקני עיקר ותוספת כמו שאמרו בשתי כתובות, והרב בעל הערוך פי' דלעולם עיקר קרקע גבי
מזמן ראשון ודקלא מזמן שני, ומסתברא כדברי בעל הערוך ז"ל דהא דלא קיי"ל כרב הונא במנה מאתים מזמן ראשון
ותוספת מזמן שני היינו משום דכיון דכולהו הדרו וכתבי מזמן הנישואין ומן זמן האירוסין ושעבודא אחולי אחליה דדעת הכל
בכך, אבל במכר למה מחל שעבודו, ובשתי כתובות אחת של מאתים ואחת של שלש מאות שאינה גובה מאתים מזמן ראשון
היינו טעמא משום דאורחא דמילתא דפעמים שאומרת לבעלה אבד שטר כתובתי ומפני שהוא אסור לקיימה שעה אחת בלא
כתובה הוא כותב לה כתובה אחרת ופעמים שהוא מוסיף לה בשניה על דעת שהראשונה נאבדה כמו שאמרו בירושלמי בפרק
הכותב, אבל במכר או במתנה אני אומר לא נכתב לו שני אלא לתוספת לבד וליפוי כח של מקבל ולא לגרע כחו של ראשון.

3. ספר אילת השחר

דף צ' ע"א קטן שהשיאו חזיו וכו' שעל מנה
כן קיימה. והב' לעיון צמה נעשה
היוצ דהא מצוהר דמתחייב מאתיים אע"פ שהיא
כעת צעולה כמצוהר בתוכי ואיך זה מהני ומה
מוטיל רגונו מ"מ הא לא עשה קנין התחייבות
מתדב, ואולי זה מדין תקנת חכמים דכשרולה
להתחייב אז יש דין עיקר כתובה עליה, [ע"י
קרנן נתנאל אות ע'], וכן נראה להסביר
דאלמנה מן האירוסין אין לה כתובה בלי שכתב
לה מ"מ דכתב לה הוי עליה דין כתובה ולא
סתם התחייבות דנהי דלא חייבוהו כתובה מ"מ
כשרולה וכתב אז דין כתובה עליה מתקנת.
וכל זה להני דס"ל דחייב מאתיים אע"ג דצעה
שנשאה כשהיא גיורת או כשהגדיל הקטן היא
כבר צעולה, אבל להרמב"ם דמשלם רק מנה
צ"ע למה צריך שע"מ כן קיימה דאפילו לא
קיימה הא לכל הפחות צריך להיות חייב מנה.

יש לעיון צמרת ר' יהודה דס"ל דגם תוספת
חית לה דדעתו גם על התוספת דמ"מ צמה
נתחייב בתוספת כיון דאז השטר לא הועיל דהוי

חספה צעלמח כמש"כ הריעצ"ה ח"כ מה מהני
מה דדעתו על כל מה שכתב. (מהדו"ק). L

4. תוספות מסכת כתובות דף צ עמוד א

לא שנו אלא מנה מאתים כו' - וא"ת א"כ מאי קמ"ל מתני' שעל מנת כן קיימה אפי' לא כתב לה מעולם יש לה כתובה וליכא למימר דאשמועינן דטרפא ממשעבדי אע"ג דלית ליה קלא להאי שטרא והא על כרחך לא גביא ממשעבדי דמוקדם הוא ואתי לטרופ לקוחות מה שמכר קודם שנתגיירה ואפוטרופוס קודם שהגדיל וי"ל דאשמועינן היכא דנשאה בתולה אע"ג דכשגדלה או נתגיירה כבר היא בעולה אפי' הכי יש לה כתובה מאתים שעל מנת כן קיימה שיהא עכשיו כתחלת נישואיה.

5. רמב"ם הלכות אישות פרק יא הלכה ז

קטן אפילו בן תשע שנים ויום אחד שנשא אשה אין לה כתובה, ואם הגדיל וקיימה אחר שהגדיל יש לה עיקר ג כתובה, וכן גר שנתגייר הוא ואשתו כתובתה מנה שעל מנת כן קיימה.

6. מגיד משנה הלכות אישות פרק יא הלכה ז

קטן אפילו בן ט' וכו'. בכתובות פרק הכותב (דף צ') משנה קטן שהשיאו אביו כתובתה קיימת שע"מ כן קיימה. וכתב הרשב"א ז"ל כלומר והוא שבעל לאחר שהגדיל לפי שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות וכן מפורש בירושלמי עכ"ל. ובגמרא אמר רב הונא לא שנו אלא מנה מאתים אבל תוספת אין לה ותניא כוותיה וזהו שכתב רבינו עיקר כתובה: וכן גר וכו'. שם במשנה וכתב רבינו מנה לפי שכבר נתבאר שהגיורת שנתגיירה יתירה על בת ג' שנים ויום אחד ונשאת אח"כ אין לה אלא מנה וכ"ש זו:

7. שו"ע אבן העזר - סימן סז

(יא) קטן, אפילו מבן ט' שנים ומעלה, שהשיאו אביו, אין לה כתובה; ואם בא עליה אחר שהגדיל, יש לה עיקר כתובה, מאתים לבתולה, מנה לאלמנה; אבל תוספת שכתב לה בקטנותו, אין לה, (ואפילו השיאה ב"ד); ואפילו העיקר אינו גובה מכח שטר הכתובה, אלא מתנאי בית דין. לפיכך אינו גובה אלא מבני חרי, ולא ממשעבדי שנמכרו בקטנותו. וכן הדין בגר שנתגיירה אשתו עמו, ואין ביניהם אלא שבזו אין כתובתה אלא מנה לדעת הרמב"ם:

8. בית שמואל סימן סז [יב]

אלא מנה - לדעת הרמב"ם הנה לדעת המגיד שם איירי בעת שכנס' כותיית היתה יותר מג' שנים ואז היא בחזקת בעולה מ"ה ס"ל להרמב"ם דאין לה אלא מנה משום בעת הנישואין נמי אין לה אלא מנה ומה שכתב לה מאתים הוי כתו' כתובה לפ"ז אין חילוק בין קטן לגר כי בגר שנשא אשה כשהיא פחותה מג"ש נמי יש לה כתובה מאתים ומדברי המחבר משמע דלא ס"ל כהמגיד ולדעת תו' והרא"ש לכאורה קשה למה בגיורת יש לה ר' הא היא בחזקת בעולה אם כן הוי כתוספ' כתובה, ואפשר אף על גב דקיימ' לן בגיורת דאין לה כתובה מאתים מחשש שמא זנתה מ"מ אם כתב לה מאתים לא הוי כת"כ כי לאו בודאי זנתה ובה"מ כתב הרמב"ם איירי שלא כ' כתובה ולא משמע כן ברמב"ם דאם כן למה בקטן יש לה מאתים אלא עכשיו היא בעולה ולא שייך הסברא שכתבתי בסמוך גם בפרישה לפי חילוק שלו איירי הרמב"ם בקטן כשכתב לה ומשמע הרמב"ם והטור דאיירי בגר שנתגייר עם אשתו ש"מ שכתב לה הכתובה בעת כותיות ולא כיש מי שאומר שהביא בש"ג אם כתב לארמית אין הכתובה כלום אלא איירי בעכו"ם שנשא בת ישראל והש"ג ס"ל דאיירי כשכתב לארמית אבל עכו"ם שנשא בת ישראל וכ' לה כתובה אין הכתובה כלום, גם משמע מדבריו דס"ל כתובה הראשונה קיימת לפ"ז כל הפוסקים שהבאתי חולקים עליו:

9. חידושי הריטב"א מסכת כתובות דף צ עמוד א

והא דאמרינן ותפסה, לאו דוקא דהא מתניתין במקרקעי מייירי דאית בהו דין קדימה דאילו במטלטלין אין בהן קדימה אפילו לכתחלה, ועוד דמטלטלי לא משתעבדי לכתובה ולא משמע דתהוי סתמא כרבי מאיר דוקא, וא"כ תפסה לאו דוקא דתפיסה בקרקע לא מהניא אלא לומר שתפסה בגוביינא דב"ד שהגבוה, והיינו דאמרינן שמע מינה בעל חוב מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה.

10. תוספות מסכת כתובות דף צ עמוד א

שמע מינה בעל חוב מאוחר שקדם מה שגבה גבה - **תימה מה סברא היא זו דלא יהא בעל חוב אלא כלוקח דמלוקח גופיה קטריף בעל חוב ראשון [1]** ותירץ רשב"ם דבעל חוב מאוחר עדיף מלוקח שלא תנעול דלת בפני לוויין וכן לכתובת אשה משום חינא וכי תימא אי מה שגבה גבה איכא נעילת דלת מבע"ח הראשון לא היא הואיל ויכול לקדום לא ימנע מלהלוות אבל אי מה שגבה לא גבה איכא נעילת דלת שמפסיד בע"ח מאוחר לגמרי ... [2] עוד תירץ דהתם במטלטלין לפיכך מה שגבה גבה אבל במקרקעי מה שגבה לא גבה ... וכענין זה היה רגיל רבינו תם לפרש שמע מינה מה שגבה גבה ממטלטלי דלכל הפחות במטלטלי אית לן לאוקמא

11. שערים מצוינים בהלכה

ש"מ בע"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה. כתבו התוס' דהסברא לזה, משום שלא תנעול דלת בפני לוויין כו'. אלא שיש לדקדק הא איכא נעילת דלת משום דמפסיד הראשון, ותירץ הריטב"א דמה שאנו מפסידין מן הראשון אנו מרוויחין מן השני, וגם הראשון אינו מפסיד כ"כ, דהא לכתחלה הוא קודם. [הרמב"ן כתב טעם המחלוקת בזה, דתלוי אי שעבודא דאורייתא או דרבנן. וכתב הריטב"א דכיון דק"ל שעבודא דאורייתא, ניחא דק"ל דבע"ח מאוחר שקדם לגבות לא גבה. ועי' רמב"ם (מלוה ולוה פ"א ה"ד, פ"כ ה"א) ובשו"ע (ח"מ סי' קד ס"א), שכן הלכה.]

12. חידושי הרמב"ן מסכת כתובות דף צ עמוד א

הא דאמרינן בעל חוב מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה. [3] נ"ל דקסבר שעבודא לאו דאורייתא ואחד מלוה בשטר ובע"פ אינו גובה אלא מבני חורין משום שכופין אותו לקיים מצות עשה ולמה אמרו בשטר גובה מן הלקוחות כדי שלא תנעול דלת שאם תאמר אינו גובה אף הוא לוח ומוכר כדי שלא יטרופ ממנו כלום, הלכך האי טעמא ליתיה אלא גבי לקוחות אבל גבי ב"ח מאוחר כיון דתרווייהו בעלי חוב נינהו אם אתה נועל דלת בפני אחד אתה פותח בפני אחר, ועוד שאין אדם עשוי להלוות ע"מ שאם קדם ותפס יש לו ואם בא לב"ד יפסיד, ומ"ד מה שגבה לא גבה סבר לא פלוג רבנן במשועבדים, א"נ שעבודא דאורייתא, ופסק רבינו ז"ל מה שגבה לא גבה ודאמר רב אדא בר אהבה בריש פ' אין בערכין מה שגבה גבה במטלטלין היא כפשטה, א"נ כדפרישו גאונים ז"ל דאין הקדש מוציא מיד הקדש ובע"ח דקאמר התם לאו דוקא, ואין לשון זה מחזור אלא במטלטלין כמו שפרשתי, א"נ התם תרווייהו על פה נינהו ובע"ח מאוחר שגבה אין מלוה ע"פ טורפת ממנו דכל שאינה טורפת מן הלקוחות אינה טורפת מן התופס בחובו.

13. רא"ש מסכת כתובות פרק י סימן ב

גמ' [דף צ ע"ב] שמע מינה ממתני' תלת שמע מינה אחת בחייו ואחת במותו יש להן כתובת בנין דיכרין ולא חיישינן לאינצווי ממאי מדקתני שניה ויררשיה קודמין ליררשי ראשונה מיקדם הוא דקדמי הא איכא שקלי כתב רבינו חננאל ז"ל מסוגיא דהא שמעתתא שמעינן דאם מתה גם זו שנשארה אחריו יש להן כתובת בנין דיכרין לבני הראשונה אבל בדאיתא בחיים לא אשכחן ויש מן הגאונים שאמרו כן בתשובותיהם וטעמא דמילתא משום דאינצווי כי הא ודאי חיישינן לפי שאין בני השנייה נוטלין כלום אלא כתובת אמן ובני הראשונה נוטלין כל הנכסים והם יוצאין נקיים מהם לגמרי ויש מן הגאונים דאמרי שאפילו בחיי השניה נוטלין בני הראשונה ודייקי מדקתני מתני' שניה ויררשיה קודמין וכי היכי דדייקינן על יורשיה מיקדם הוא דקדמי הא איכא שקלי ה"נ דייקנן בשניה מיקדם הוא דקדמה הא איכא שקלי וכן מסתבר דאם איתא דבחייה לית להו לבני הראשונה גם אחרי מותה נמי לית להו דכבר זכו בהן בני השניה בנכסים כי היכי דאמרי' במועטין ונתרבו. וש"מ כתובה נעשה מותר לחברתה מדלא קתני אם יש מותר דינר כי בפירעון כתובת השנייה מיקיימא נחלה דאורייתא ואם לא היו שם נכסים אלא כשיעור כתובה ראשונה ופרעו מהן כתובת השניה לא יטלו בני הראשונה המותר כיון דאי הוו שקלו כתובת אמן מיעקרא נחלה דאורייתא כי לא היה שם מותר דינר אע"פ שפרעו כתובת השניה לית כאן כלל דין כתובת בני דיכרין כיון שלא היה שם מותר דינר יתר על כתובת אמן וכן פרש"י בב"ח שיש שיעור שתי כתובות ומותר דינר והוא משועבד לב"ח אבל אם אין שם מותר דינר על שתי כתובות אע"פ שהן צריכין לפרוע חוב אביהן לא אמרינן הרי קיימו נחלה דאורייתא והמותר יחלוקו ביניהם כל אחד כפי חלק המגיעו והיינו טעמא כיון דבשעת מיתה לא היה שם מותר זכו מיד בני כתובה הקטנה לחלוק בשוה וכשבא אח"כ ב"ח לגבות חובו ה"ל כדבר שנתחדש ביניהם אח"כ דהא קי"ל ב"ח מכאן ולהבא הוא גובה ואינו מבטל הזכות שזכו בני הקטנה מידי דהוה אמועטין ונתרבו והיכא דהוה נכסי יותר מכדי כתובה הראשונה וכשפרע כתובת השניה לא נשאר לבני הראשונה כדי כתובתן ראיתי מן הגדולים שכתבו דלא תקינו כתובת בנין דיכרין אלא היכא דמצי למשקל כל כתובת אמן ולא מיסתבר כלל כיון דבשעת מיתה אביהן היה בנכסים כדי לקיים נחלה דאורייתא לא הפסידו זכותן ומה שישאר אחר הפריעה יטלו הן רב הן מעט וכן בשתי כתובות וב"ח ויש יתר על שתי כתובות דינר אע"פ שהחוב גדול יחלוקו המותר ביניהם לפי הכתובות אע"פ שאינן גובין בו כתובת אמן וה"ה נמי בכתובה נעשית מותר לחברתה. וש"מ

כתובת בנין דיכרין לא טרפא ממשעבדי דאי ס"ד טרפא ממשעבדא ליתו בני ראשונה וליטרפינהו לבני שניה [דף צא ע"א] אמר מר זוטרא הלכתא אחת בחייו ואחת במותו יש להן כתובת בנין דיכרין וכתובה נעשית מותר לחברתה והני מילי אחת בחייו ואחת במותו אבל מתו שתיהן בחייו עד שיהא שם יותר על שני כתובות דינר:

14. דף על הדף כתובות דף צ עמוד ב

בגמ': ש"מ וכו' מתקיף לה רב אשי וכו' אמר רבה וכו' מתקיף לה רב יוסף וכו'.

הסוגיא מתחילה בדיוק מן המשנה שדן בו רב אשי ומסתיימת בדיון בדברי מר זוטרא - בן זמנו של רב אשי. אולם באמצע הסוגיא אנו מוצאים משא ומתן בין רבה ורב יוסף ודיון מסתם הגמרא. גם לא ברור איפוא הסיוס של דברי האמורא ואיפוא מתחיל הדיון מסתם הגמרא.

מכיון שאי אפשר שדברי רבה יסובו על דברי רב אשי עפ"י הדורות, מן ההכרח לומר שמן - אחת בחייו ואחת במותו תנאי היא וכו' אינו מדברי רב אשי. אבל אם כאן מתחיל עניין חדש, מבית מדרשו של רבה, איפוא שמענו את הדין של אחת בחייו ואחת במותו?

מסתבר, איפוא, שמוצא הסוגיא - ש"מ תלת וכו' - הוא מבית מדרשם של רבה ורב יוסף, אלא שאתקפת רב אשעי נסדרה באמצע, כי היא דנה בש"מ תלת ולא בתנאי היא, הדיון בבית המדרש הנ"ל מסתיים במאמר: אלא אמר רב יוסף באחת בחייו ואחת במותו קא מפלגי.

הקטע מן והני תנאי כי הני תנאי עד המסקנא "ואיפוך" טבוע בחותם מאוחר וזמנו אחר - אמוראי. הוא נסדר לפני מאמר מר זוטרא, כי דן בדברי רבה ורב יוסף. דברי מר זוטרא הם תשובה לפקפוקו של רב אשי אם אפשר ללמוד זאת מן המשנה.

יוצא שהסוגיא מורכבת משלוש שכבות:

- א. מזמנם של רבה ורב יוסף: ש"מ תלת... ולטרפינהו לבני שניה ואחת בחייו ואחת במותו תנאי היא... אלא אמר רב יוסף... קא מפלגי.
- ב. מזמנם של רב אשי ומר זוטרא: מתקיף לה רב אשי... והכא הוא דאיכא מותר דינר אמר מר זוטרא... וכתובה נעשית מותר לחברתה.
- ג. אחר אמוראי: והני תנאי כי הני תנאי... ואיפוך בשלמא... קמ"ל. (קובץ סיני, ע"ג ע' מד)

15. שערים מצויינים בהלכה

וש"מ כתובה נעשית מותר לחברתה. פרש"י דאע"ג דלא תקון כתובת בנין דיכרין אא"כ יש מותר דינר על שתי הכתובות דלא מיעקרא נחלה דאורייתא כו' כדאמרינן לעיל (נב: כו'). ועי"ש בגמ' במקום דמיעקרא נחלה דאורייתא, לא תיקנו רבנן, ופרש"י (שם) דלא תקיני רבנן נחלה דידהו לעקור חלוקה שוה שהוא מן התורה, הלכך אם יש מותר דינר שיחלקוהו בשוה בנחלה דאורייתא יטלו אלו כתובת אמן ואלו כתובת אמן כו'. יש לבאר קצת למה חשו כאן שלא לבטל מצוה נחלה דאורייתא משום נחלה דרבנן, ומצינו שעקרו תקיעת שופר בר"ה שחל בשבת וכן נטילת לולב, ל"ל דהתם בטלו לאותה שנה, וגם שלא יבואו לחילול שבת דהוא איסור כרת, אבל הכא משום תקנת בנין דיכרין כדי שיקפוץ אדם ויתן נדן יפה לבתו, אין כדאי לבטל מצוה דאורייתא לעולם, עי' כמס' פסחים (צב). ערל

והזאה ואיזמל העמידו דבריהם במקום כרת, אונן ומצורע ובית הפרס לא העמידו דבריהם במקום כרת, ואנו מדקדקים שלא יחול הושענא רבה בשבת כדי שלא יבואו לבטל מצות ערבה, ולא מדקדקים שלא יחול ר"ה בשבת כדי שלא יבוטל מצות תק"ש, עי' הטעם בתוס' (סוכה מג: ד"ה לא איקלע) דתק"ש דהיא דאורייתא וכו"ע ידעי לא יבוטל משום שנה אחת שלא יתקעו, משא"כ ערבה דהוא זכר למקדש ואם יבוטל בשנה אחת לא יזהרו בה בשנים האחרות, וה"נ אם יבוטל נחלה דאורייתא יבוטל גם בפעם אחרת, דסברי דגם ע"י זה מקיימין נחלה דאורייתא, ועוד דנפשו של אדם חומד לממון ויש לחוש טפי.